

OLİMPİYAT OYUNLARININ EV SAHİBİ KENT
ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Suna ERSAVAŞ KAVANOZ¹

ÖZET

19. Yüzyılın sonlarında olimpiyatların yeniden canlanması ile birlikte, oyunlar dünyanın en büyük spor olayı olarak ortaya çıkmıştır. 1980 sonrası dönemde ise kentlerin küresel alanda bir yer edinmek adına birbirleriyle rekabete girmeleri ile değerlendirildiğinde oyunlar bir spor faaliyeti olmanın ötesinde anlamlar taşımaktadır. Oyunların ölçeği ve önemi ev sahibi olacak kentin altyapısı ve organizasyonu için büyük tehdit ve fırsatları içermektedir.

Olimpiyatlar gibi büyük organizasyonlara ev sahipliği yapmak isteyen kentler olimpiyatları kentsel dönüşümlerinin ve ekonomik gelişmelerinin bir aracı olarak kullanmakta ve bu süreç beraberinde “kazananlar” ve “kaybedenler”ini yaratmaktadır. Bu çalışma, olimpiyatlar ve kentler arasındaki ilişkiye tehditler ve fırsatlar olarak iki yönlü bir bakış açısı ile bakmayı amaçlamaktadır. Bu doğrultuda çalışmada olimpiyatların tarihçesine kısaca değinildikten sonra, olimpiyatların ev sahibi kent üzerindeki etkileri küreselleşme politikaları çerçevesinde mekânsal, ekonomik ve toplumsal boyutu ile ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Olimpiyat Oyunları, Mekân, Kentler, Tehditler, Fırsatlar.

¹ Yrd. Doç. Dr., Karadeniz Teknik Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümü Kentleşme Ve Çevre Sorunları Ana Bilim Dalı
e_mail: suna.ersavaskavanoz@ktu.edu.tr

THE IMPACT OF OLYMPIC GAMES ON THE HOST CITY

ABSTRACT

With revival of Olympics at the end of 19th century, the games have become one of the biggest sports events. The games have had a meaning beyond being a sports activity with the cities competing with each other in order to gain a place in the global arena in the post 1980 period. The scale and significance of games pose both threats and opportunities for infrastructures of the host cities.

58

İİBF Dergi
36/2
Aralık
December
2017

Cities willing to host big organizations such as Olympics use them as an instrument for their urban transformations and economic developments and this whole process creates 'losers' and 'winners'. The study aims to analyze the relationship between the cities and the Olympics on the basis of threats and opportunities. After a brief history of the Olympics, the effects of the Olympics on the host cities are studied in terms of spatial, economic and social dimension within the framework of globalization policies.

Key Words: Olympic Games, Space, Cities, Threats and Opportunities.

GİRİŞ

Olimpiyat oyunları Antik dönem ve Modern dönem olarak iki bölüme ayrılmaktadır. Modern olimpiyatların hedefi daha çok katılma üzerine kuruludur. Eskiden sadece bir yerde (Antik Yunan) yapılan Antik olimpiyatlar, modern olimpiyatlar döneminde dünyanın çeşitli ülkelerinin katılımı ile 4 yılda bir farklı ülkelerde, farklı kentlerde yapılmaktadır.

18. yüzyılın sonunda yaz olimpiyatlarının yeniden canlandırılmasının fikir babası Baron de Coubertin'dir. Ona göre olimpiyatlar "evrensel bir bakış, kardeşlik ve barış" gibi üç önemli değerın yaygınlaşmasına aracılık edecektir. Coubertin'e göre olimpiyatlar hem kültürel hem de fiziksel yenilenme anlamına gelecektir. Coubertin, "olimpiyat kenti"nde, atletleriyle, edebiyatıyla, sanatıyla birlikte uyumlu bir kent idealini görmektedir (Liao ve Pitts, 2006: 1236). 1894 tarihinde Paris'te toplanan Uluslararası Atletizm Kongresi'nde, Coubertin'in teklifi doğrultusunda modern olimpizm tesis edilmiş ve o tarihte Uluslararası Olimpiyat Komitesi kurulmuştur (<http://www.olympic.org>).

1999 yılından itibaren olimpiyatlara ev sahipliği yapmak, iki aşamalı bir sürecin sonunda mümkün hale gelmiştir. Önce, olimpiyatlara ev sahipliği yapan kentler, çeşitli konuları içeren bir anketi cevaplandırarak başvurularını yapmaktadırlar. Uzmanlardan oluşan bir grup, bu anketleri değerlendirmekte; Uluslararası Olimpiyat Komitesi'nin Yürütme Kurulu, başvuran kentlerin hangilerinin aday kentler olduğuna karar vermektedir. İkinci aşamada aday kentler, birkaç aylık bir süre içinde, Uluslararası Olimpiyat Komitesi tarafından gönderilen bir başka anketi cevaplandırmaktadırlar. Cevaplar geldikten sonra, Değerlendirme Komisyonu, her bir aday kente dört günlük ziyaretler yapmakta ve yaptığı ziyaretler sonucunda aday kentler hakkında Uluslararası Olimpiyat Komitesi üyelerinin değerlendirme yapmasını mümkün kılmaktadırlar (Şahin, 2010: 75; <http://www.olympic.org>).

1970 sonrası yaşanan kentler arası yoğun rekabet ve kentsel girişimcilik döneminde seyirlik kentsel mekânların oluşturulması yoluyla kente imaj kazandırmak, sermaye çekmek ve insanları cezp etmek için bir araç haline gelmektedir (Harvey, 2010: 116).

Küreselleşme ve devletin yeniden yapılandırılması süreçleri ile birlikte kentler ve bölgeler önem kazanarak farklı politika alanlarında önemli bir aktör olmaya başlamıştır. Bu süreç, aynı zamanda kent politikalarının merkezinde de değişikliğe yol açmıştır. Kent yönetimleri, ekonomik rekabet ortamında kendi alanlarına güç kazandırmak için bir yarış içerisine girmektedirler ki, bu da genel kabul gören anlamıyla “girişimci kent politikaları”nı gerektirmektedir. Kent yönetimleri, genellikle mekân pazarlama ve kentsel yeniden yapılandırmayı içeren farklı stratejileri kullanarak, yaratıcı bir şekilde davranmaya çalışmakta ve kentlerinin rekabetçi gücünü arttırmak için ekonomik riskler almaktadırlar. Kent yönetimlerinin kullandığı farklı stratejiler arasında spor oyunlarına ev sahipliği yapmak önemli bir yer tutmaktadır.

60

İİBF Dergi
36/2
Aralık
December
2017

1. Olimpiyat Oyunlarının Ev Sahibi Kent Üzerindeki Etkileri

Olimpiyat oyunları, büyük olaylar içinde yer almaktadır. Olimpiyat oyunlarının “büyük” sıfatını içermesi şehir, bölge, ülke için önemli sonuçlar ortaya çıkarması ve hatırı sayılır ölçüde medyada yer alması ile mümkün olmaktadır. Büyük spor olaylarına olan talebin artmasında son 30-40 yıldır yaşanan gelişmeler etkili olmuştur. Bu gelişmeler, kitle iletişim teknolojilerindeki gelişmeler, spor-medya-iş dünyası ortaklığı, kentler ve bölgeler için çok önemli fırsat kapılarının aralanması, şeklinde sıralanabilmektedir (Horne ve Manzenreiter, 2006:3)

Olimpiyatlara ev sahipliği yapmak altyapısal iyileştirmeler ve olimpiyatlara özel yapılacak olan yapılar düşünüldüğünde önemli bir ekonomik maliyeti gerektirmektedir. Bu nedenlerden ötürü, olimpiyatlara ev sahipliği yapmanın kentlere uzun dönemli etkileri ekonomik gelir ve giderler ve kentsel yapısal çevrenin değişimi ile sonuçlanmaktadır (Hiller, 2006: 318). Olimpiyatların kentler üzerindeki uzun dönemli muhtemel faydaları; yeni inşa edilen servis ve altyapı yatırımları, kentin yeniden canlanması, uluslararası itibarı arttırmak, turizm gelirlerini arttırmak, yeni iş alanları açmak olarak görülmektedir. Buna karşılık olimpiyatların muhtemel negatif etkileri ise yüksek maliyetli yapı giderlerinin ortaya çıkması ve bununla ilgili yatırımların genellikle devlet bütçesinden karşılanması, geçici nüfus artışı, kira bedellerindeki artışlar, olarak görülmektedir (Kasimati, 2003: 434).

Tüketim anlamında sadece insanların dolaşımı değil, aynı zamanda malların dolaşımı da turizmin yan ürünüdür. Kenti yeniden şekillendirme ve uluslararası turizm için en önemli kaynaklardan biri geçmişe şimdi içinde anlam verilmesi anlamında tarihsel mirasın kullanılmasıdır. Olimpiyat oyunlarına ev sahipliği yapacak kent için de tarihsel miras vurgusu üzerinden bir tanıtım yapmak esastır. Tarihsel miras günümüzde çoğu zaman hem kültürel bir ürün hem de ekonomik kaynak olarak görülmektedir. Olimpiyat oyunlarının açılış seremonilerinde kültürel sunumun önemli bir ögesi seçilmiş tarihsel öğelerin şimdiki zaman içinde kullanımınıdır. Pekin Olimpiyatları'nın kapanış töreninde 2012 yılında gerçekleştirilecek Londra Olimpiyatları için 8 dakikadan oluşan bir sunum yapılmıştır. Sözkonusu tanıtım filminin başlangıcında, Londra otobüsü Parlamento Binası, London Eye, Big Ben, St.Paul Katedrali gibi ikonik binaları geçerek Londra caddelerinde gezinmektedir (Silk, 2011: 739). Mimari, kolektif kimliklerin kültürel bir ifadesidir. Devletler sık sık ulusal kimliklerini yansıtmak için yapı sembolleri ve kolektif hafızanın tarihsel hikâyelerini kullanmaktadırlar. Mimari ile ilgili yeni araştırmalar çoğunlukla çok kültürlülük, farklılık, ulaşılabilirlik ve semboller üzerine yoğunlaşmaktadır (Jones, 2006: 551).

Olimpiyatların ev sahibi kent üzerindeki etkisi ev sahibi kentin yönetimi ile de yakından ilgilidir. Kent yönetimleri bu süreci kente yapacağı mekânsal müdahaleleri meşrulaştırmak adına kullanabileceği gibi kentin ve kentte yaşayanların toplumsal ihtiyaçlarını karşılamak adına da kentsel tasarımda değişikliklere gidebilmektedir.

1.1. Olimpiyat Oyunlarının Ev Sahibi Kent Üzerindeki Mekânsal Etkileri

Olimpiyat oyunlarının kente mekânsal etkileri iki önemli başlık altında toplanmaktadır. İlk olarak, bu oyunlar aracılığı ile ev sahibi kent yönetimleri kısa ve uzun vadeli geliştirme stratejilerini gerçekleştirmeye çalışmaktadır. Olimpiyatlara hazırlık sürecinde kentler şehirleşme sürecinde fırsatlar ve zorluklarla karşılaşabilmektedirler. İkinci olarak ise modern oyunlar standart bir ağırlama çevresi gerektirmektedir. Kent yönetimleri, kentsel çevrelerini yeniden düzenlemek zorunda kalmakta ve ev sahibi kent olabilmek için ve olimpiyat oyunlarının başarısını güven altına almak

için yeni bir kentsel yapıyı çevre inşa etmektedirler (Liao ve Pitts, 2006: 1232).

Olimpik kent girişimlerinin başlangıcı, White City Olimpiyat stadyumunun inşası ile birlikte 1908 Londra oyunlarına kadar uzanmakta, söz konusu girişimlerin 1960'dan sonra farklı bir gelişim çizgisi izlediği görülmektedir. Roma Oyunları ve sonrasında olimpiyatlar kentsel yapıyı çevre üzerinde daha geniş alanlara yayılan sonuçlar doğurmuş, özellikle 1960 ve 1970'lerdeki kentsel genişlemenin ihtiyaçları ile aynı çizgide olacak şekilde, 1980 ve 1990'larda kentler arasında iyileştirme ve sürdürülebilir kent formu yaratmak ön plana çıkmıştır (Liao ve Pitts, 2006: 1232). Bu sonuçların ortaya çıkması genel konjonktür ile de paralel bir şekilde yürümektedir. 1970 sonrası dönemde "sürdürülebilirlik" ve buna eşlik eden "çevrecilik", "yaratıcılık" kavramları ve bunların içerdiği anlamlar kentlerin girişimci bir politika izlemelerinde önemli birer araç işlevi görmüştür. Olimpiyat oyunlarına ev sahipliği yapmak da kentlerin girişimci politikalarının bir parçası olarak görüldüğünde bu örtüşme daha netlik kazanmaktadır.

Olimpiyat oyunları ev sahibi kent üzerinde yaptığı çevresel, altyapı etkileri bakımından dört döneme ayrılmaktadır. 1896-1904 yılları arasındaki olimpiyatlar kent üzerinde etkisi çok az olan, küçük ölçekli organizasyonlardır. 1908-1932 yılları, daha geniş ölçekli ve spor faaliyetleri için bazı büyük yeni yapıların yapılmaya başlandığı dönemi içermektedir. 1936-1956 dönemi oyunlara daha fazla ilginin olduğu, oyunların kentler üzerindeki etkisinin arttığı yıllardır. 1960 ve sonrası yıllar ise oyunların, geniş çaplı kentsel dönüşümü gerçekleştirmenin bir aracı olarak kullanılmaya başlandığı ve bunun sonucu olarak ev sahibi kentin yapısı ve kentsel çevresinde daha geniş etkiler bırakan bir dönem olmuştur (Chalkley ve Essex, 1999: 374). Bu dönemsel ayrımın yapılmasında, oyunlara katılan ülke ve sporcu sayısının artması sonucunda olimpiyatların büyümesi ve doğal olarak olimpiyatların kentsel politikaların ve programların hızlı bir şekilde harekete geçirebilmesinde oynadığı potansiyelin farkına varılma süreci etkili olmaktadır.

Olimpiyat oyunları için "olimpiyat köyü" projesi ilk kez 1932 Los Angeles oyunlarında hayata geçirilmiştir. 1960 sonrası dönemde oyunların kentsel alanda yaptığı etkilerin artmasında, olimpiyat köyü anlayışının geniş bir perspektif içinde alınmasının ve bu anlayışın

Olimpiyat Oyunlarının Ev Sahibi Kent Üzerindeki Etkileri

geçici bir proje olarak değil kent imajının bir yansıması olarak görülmesinin payı büyüktür. Olimpiyatlar için yapılan kentsel değişiklikler ile olimpiyat köyleri yalıtılmış, idealize edilmiş minyatür bir dünya imajını dünyaya takdim etmektedir. İdealize edilmiş kent, devasa yapılar, yeni bir havaalanı, yeni yollar vasıtasıyla hayata geçirilmektedir (Munoz, 2006: 175, 176).

Kentsel altyapıyı destekleyen yatırımlar şu şekilde özetlenebilir: Yeni bir havaalanı yapılması veya mevcut olan havaalanının iyileştirilmesi ve kapasitesinin artırılması, kalınacak oteller inşa edilmesi veya mevcut olanların iyileştirilmesi, kamu taşımacılığı imkânlarının artırılması, su ve kanalizasyon sistemleri ile ilgili değişiklikler, kent peyzajı ile ilgili değişiklikler ve genel olarak uluslararası izleyiciler karşısında ev sahibi kenti mümkün olan en iyi şekilde gösterebilecek birtakım değişiklikleri hayata geçirmeye yönelik yatırımlar (Chalkley ve Essex, 1999: 369). Bu saydığımız yatırımların kent dönüşümünün gerçekleştirilmesindeki temel nüveleri teşkil ettiği söylenebilir. Olimpiyat kenti olmak için kentlerin bu kadar istekli olmasının altında, bu tür organizasyonların kent için gerekli olan projelerin hayata geçirilebilmesi ve kentsel peyzajın iyileştirilmesi amacı ile bir araç olarak kullanılabilmesi, önemli bir etken olarak kendini göstermektedir.

Olimpiyatlar ve benzeri büyük spor organizasyonlarına hazırlık süreci ile maliyetli altyapı yatırımlarını sübvansen ettirmenin yolu açılmaktadır. Olimpiyat oyunları yerel politikacılar için de kendi kentsel programlarını hayata geçirebilmek için bir araç olarak görülmektedir. Oyunlar için yapılan altyapı iyileştirmelerinin ve yapıların belirli bir teslim tarihi olması, normal zamanda hayata geçirebilmek için belli prosedürler gerektiren planlama süreçlerinin aşılıp, daha kısa zamanda yapılabilmesine imkân vermekte ve bu süreçte kent yönetimleri kent için daha uzun vadeli olabilecek altyapı yatırımlarını da gerçekleştirme imkânına sahip olmaktadır (Essex ve Chalskey, 2004: 8). Büyük spor olaylarının hazırlık sürecinde, yapılacak hazırlıklar ile ilgili çalışmalar özel planlama şirketlerine devredilmektedir. Büyük planlama şirketleri, istişare etmeden istimlak yapabilmekte ve sürecin hızlı işlemesi gerektiğini bahane ederek birçok kuralın da aşılmasını sağlamaktadırlar (Owen, 2002: 326).

1976 Montreal Olimpiyatları olimpiyat tarihinde önemli bir yere sahiptir. Başlangıçta devlet desteğinden yoksun olan hazırlıklar, oyunların kendini finanse edeceği öngörüsü ile önemsenmemiştir. Montreal valisi, oyunları kentin yeniden gelişimi sürecinde yapılacak büyük projeler için bir avantaj olarak görmüş, hazırlık sürecinde maliyetlerin artması ile birlikte 1973 yılında federal hükümet özel bir olimpiyat piyangosu düzenleyerek bu çekilişten elde edilen gelirin hazırlıklar için kullanılmasına izin vermiştir. Hazırlık sürecinde, kentsel yapılar iyileştirilmiş, yeni bir havaalanı, yeni yollar, yeni oteller yapılmıştır. Bunun yanı sıra olimpik bir site kurulmuş, olimpiyat parkı inşa edilmiştir. 1976 Montreal oyunları, olimpiyatlara hazırlık sürecini bir araç olarak kullanarak birçok yeni yapı yapılmasını ve mevcut altyapının iyileştirilmesi için yeni yatırımlar yapılmasını sağlamıştır. Fakat oyunların, küresel alanda kötüye giden ekonomik durum ve küresel enflasyon ile aynı döneme denk gelmesi-yapılar için yeni teknik ve malzemelerin kullanılması bu hazırlık sürecini daha da pahalı hale getirmiştir-kentin finansal yükün altında kalmasına neden olmuş ve kent için uzun dönemli bir borçlanma ile sonuçlanmıştır (Chalkley ve Essex, 1999: 382, 383) Bu dönem sonrası olimpiyatlara ev sahipliği yapmak isteyen kentler için "sürdürülebilirlik" kavramı önem kazanmaktadır. "Sürdürülebilirlik" kavramı ile ilgili yaşanan gelişmeler olimpiyat kentleri için de geçerliliğini korumaktadır. Bu konuya gösterilen ilgi ile birlikte Uluslararası Olimpiyat Komitesi, olimpiyat hareketleri konseptinde gelecek kuşaklar için pozitif çevresel miras inşa etme kampanyalarını desteklemektedirler. Olimpiyat planları ev sahibi şehir için aynı zamanda daha uzun vadeli ve sürdürülebilir fayda yaratmak için bir araç olarak kullanılmaktadırlar (Liao ve Pitts, 2006: 1232).

Olimpiyat faaliyetleri için yapılan yapıların ve altyapı yatırımlarının büyüklüğü her zaman kentin gelecekteki ihtiyaçları ile uyumlu olmamaktadır. Sydney olimpiyatları için 110.000 koltuklu inşa edilen stadyum daha sonraki kullanımlar için çok büyük bir kapasite içerdiğini göstermektedir (Horne ve Manzenreiter, 2006: 12). Söz konusu örnekler üzerinden de anlaşılabilirliği gibi kent yönetimlerinin sahiplendiği politikalar ile birlikte küresel alandaki gelişmeler de oyunlara ev sahipliği yapan kentin hazırlık sürecini ve oyunlar sonrası kentte meydana gelecek değişim ve dönüşümleri etkilemektedir.

1.2. Olimpiyat Oyunlarının Ev Sahibi Kent Üzerindeki Ekonomik Etkileri

Yaz Olimpiyat Oyunları ortalama 15.000 atlet ve memur, en az yine aynı sayıda medya mensubu, 400.000 -1.000.000 arası kent dışından gelen ziyaretçiler demektir. Bunun kente yansımaları ise nüfus da geçici bir süre için büyük oranda artış ve bu artışın beraberinde getirdiği altyapı ve kalacak yer sorunları olarak ortaya çıkmaktadır. Olimpiyatların maliyetlerini karşılamak için bölgesel ekonomik güç, finansal komiteler oluşturularak bir araya gelinmesini gerektirmektedir (Liao ve Pitts, 2006: 1233).

Olimpiyat oyunları, tüketim ekonomisinin sürdürülebilirliğini sağlayan ve bunu besleyen daha geniş toplumsal bir güç olan "büyük olay"ların bir parçası olarak görülebilir. Tüketim ekonomisini harekete geçirmedeki başarısı daha çok insanların ilgisini çeken baştan çıkarıcı bir manzara sağlayarak ve bunu medya yoluyla yaygınlaştırmasında yatmaktadır. Olimpiyat oyunları, spor ile ilgili bir görünüm sergilemekte ve sonrasında düşüncelere ve eylemlere etki ederek apolitikleşme ve uzlaşmanın bir aracı olarak hareket etmektedir. Parıltılı estetik sunum stratejik olarak planlandığında spor müsabakalarına ev sahipliği yapan kent ve ülke turistik görüntüler sergileyerek kendisini küresel piyasa mantığı içinde özel bir şekilde ifade ederek tanıtmış olmaktadır (Silk, 2011: 735, 736).

1980 sonrası dönemde küresel kapitalist ekonominin bir parçası olmak isteği kentler için ön plana çıkmaktadır. Yerel politikalarda "yönetişim" adı altında değişim yaşanmakta, yerel siyasetin girişimcilik olarak görülmeye başlandığı bir yüzyıl yaşanmaktadır. Yeni girişimci kent politikası ekonomik kalkınmayı desteklemek için özel sektör ile ortaklıklara girmektedir. Yerel politikalarda öncelikler, ekonomik verimliliği arttırmak, yeni yatırımları kente çekmek noktasında yoğunlaşmaktadır. Kentsel girişimciliğin ön plana çıkma sürecine girmesi coğrafyacılar tarafından, planlama güçlerinin merkezileşmesi, hükümetlerin mali kısıtlamaları, kamu sektörü tarafından risk algılaması, planlama süreçlerinin gevşetilmesi, şeklinde gerekçelendirilmektedir. Yeni kent girişimciliği ile birlikte artan özel sektör ve yerel yönetimlerin işbirliği süreci, halka daha az danışılmasını, demokratik prensiplerin aşınmasını ve yerel

politikalara halkın güveninin azalmasını beraberinde getirmektedir (Owen, 2002: 323).

Kent politikacıları, kentin iş liderleri kendi kentlerini uluslararası kentsel hiyerarşide üst sıralara taşıma amacını taşımaktadırlar. Büyük spor olayları son dönemde artan medya ilgisi ve ticari ilişkiler çerçevesinde, uluslararası sermayeyi kente çekmek ve sosyal uyum yaratmak için önemli bir avantaj sağlamaktadır (Shoval, 2002: 584). Bu çevreler, olimpiyatları kenti pazarlamanın bir aracı olarak görmektedirler. Bu sayede, kentin imajının değişmesinin yanı sıra, yeni kaynak aktarımlarının gerçekleşebilmesi ve iş çevrelerinin farklı beklentilerini destekleyen direkt yatırımların ortaya çıkması, fonlar için yeni kaynaklar elde edilmesi amaçlanmaktadır (Hiller, 2006: 319). Amerika kentleri için yapılan çalışmalarda kentlerin büyük spor olaylarına ev sahipliği yapmak için artan ilgisinin altında yatan en önemli nedenler olarak, küresel ekonominin büyümesine paralel olarak dünya kentleri hiyerarşisinde bir yer edinmek ve federal kent politikasındaki değişiklikler, kamu harcamalarındaki kısıntılar nedeni ile kentsel yatırımlar için yeni kaynaklar yaratmak, gösterilmektedir (Andranovich, Burbank ve Heyink, 2002: 181).

Bu bağlamda olimpiyat kenti olmak iki yönlü bir süreç olarak düşünülebilir. Bir tarafta olimpiyatlar ve benzeri organizasyonlar yolu ile kendi kentlerini küresel sermaye için çekici hale getirmek isteyen ve bu şekilde kentin dönüşümünü gerçekleştirebilen bir anlayış, diğer tarafta kendisi için yatırım alanı arayan küresel sermaye (Ersoy, 2001: 43). Küreselleşme ile birlikte yerelin öneminin artışı ve kentler için kendilerini gösterebilecekleri ve rekabet edebilecekleri bir alanın varlığı ortadadır. Ancak bu rekabetin şekli ve içerdiği anlamlar yalnızca kent yönetimlerinin ya da hükümetlerin politikalarına bağlı değildir. Bu rekabetin şeklini belirleyen küreselleşmeye yön veren kurumlar, küresel piyasanın gereklilikleri ve ihtiyaçlarıdır.

Büyük ölçekli projelere girişmek büyük teknik ve düzenleyici zorlukları da beraberinde getirmektedir. Küresel sermaye daha düşük risk altında daha yüksek kar elde etmeye fazlasıyla istekli özel yatırımcılardan oluşmaktadır. Olimpiyat oyunlarında kamu destekli projelerin düşük riske sahip olması kente sermaye akışına neden olmaktadır. Ancak buradaki temel sorun alanı kalkınma önceliklerinin birbiriyle bağdaşıklığı noktasında ortaya çıkmaktadır. Demokratik talepler gelecekteki yatırım gelirleri için "riskler" ve

Olimpiyat Oyunlarının Ev Sahibi Kent Üzerindeki Etkileri

“tehditler” olarak yeniden karakterize edilmeye başlanmaktadır. Küresel sermaye mantığı gereği sözleşmeleri ve düzenlemeleri kendisini toplumsal-politik taleplerden izole etmek için kullanmaktadır (Raco, 2014: 180).

Kentler olimpiyatlar aracılığı ile sembolik olarak da olsa dünya çapında bir imaj oluşturma çabası içine girmekte ve bu çabanın kent için ekonomik gelişme stratejileri için bir fırsat yaratacağını düşünmektedirler. 1980 sonrası dönemdeki kentsel açıdan en önemli gelişmelerden biri değişen kentlerin gelişen dünyanın bir parçası olma istekleridir. Bu istek beraberinde kenti dünya çapında tanıtırma, kenti tanıtmaya çabasını getirmektedir. Kentsel imaj yaratma stratejilerinin büyük bir parçasını da büyük spor organizasyonları oluşturmaktadır.

Büyük spor olayları, kentin dünyadaki herkesin ilgisini çekmesini kolaylaştırmaktadırlar. Bu yol ile kentler, turist çekerek turizm gelirlerini arttırmak ve daha da önemlisi ulusal ve uluslararası medyanın ilgisini çekmek amacıyla taşımaktadırlar (Andranovich, Burbank ve Heyink, 2001: 114). Olimpiyat ve benzeri büyük organizasyonlara son 20 yılda artan ilgiye kitle iletişim araçlarındaki gelişmeler ve sponsorluk anlaşmalarından elde edilen gelirlerin payı büyüktür. Uydu televizyonlarındaki gelişmeler, olimpiyatlar ve dünya kupası gibi büyük organizasyonlara tahmin edilenin çok ötesinde bir küresel seyirci kitlesi oluşturmaktadır. Aynı anda, aynı olayı izleyen milyonlarca seyirci oyunları sponsorluk firmaları için önemli hale getirmekte ve bazı firmalar oyunları kendi pazarlarını genişletme aracı olarak bir fırsat olarak görmektedir Aynı anda aynı ürünü tüketen bir kitle elde etme fırsatı, olimpiyatları ve benzeri büyük organizasyonları, uluslararası ticaret, uluslararası işbirliği ve uluslararası rekabet için fırsat sağlayan kaynaklara dönüştürmektedir (Essex ve Chalskey, 2004: 9).

Kültürde, yemekte, eğlencede yeni tüketime yönelik eğlence anlayışı olimpiyat oyunları için de geçerliliğini korumaktadır. Olimpiyatlar çerçevesinde “fantezi kent” olmak tek bir mimariye sahip olmak, sanatsal bir iş olarak değil de turistler ve yerli halk için, düşsel ya da gerçek, eğlencenin ve beslenme harcamalarının bir aracı olmak gibi bir işlev üstlenmektedir. Olimpiyat oyunlarının en büyük sponsorlarının tüketim endüstrisi olması tesadüften öte bir anlam içermektedir. Kentsel ticaret kesimi ve perakende satış vergilerini alan

hükümetler açısından olimpiyatların en büyük amacının tüketici harcamalarından gelen gelirleri arttırmak olduğu, ifade edilmektedir (Hiller, 2006, 322).

20.Yüzyılın sonlarına doğru Olimpiyat oyunları ve benzeri diğer büyük spor olaylarının genişlemesinde ve öneminin artmasında spor-medya-iş dünyası ortaklığının karşılıklı etkileşimi de büyük önem taşımaktadır. Sponsorluk anlaşmaları ile ortaya çıkan bu ortaklıktan elde edilen gelirler milyon dolarlar ile ifade edilmektedir. 1980 sonrası Olimpiyat Programı (*The Olympic Programme*) (TOP) kurulmuş, bu program ile çok az sayıda şirket olimpiyatların dünya çapında resmi ortağı konumunu kazanmıştır. Program, olimpiyatları uluslararası alanda desteklemek amacıyla iken, olimpiyatlara ev sahipliği yapan kentlerle yapılan sponsorluk anlaşmaları para kazanmak için fırsatlar yaratmıştır (Horne ve Manzenreiter, 2006: 7). 1988-2008 yılları arasında yapılan olimpiyatlar için TOP listesinde yer alan sponsor firmalar arasında, Coca-Cola, Kodak, Visa, Philips, McDonald's yer almaktadır. 1960 yılından itibaren Amerika Birleşik Devletleri yayım ağı Olimpiyat oyunlarının yayım haklarını almak için büyük bir yarış içine girmiştir. Yayım haklarının ücretlerinin büyüklüğü Avrupa'nın kamu yayıncılığında finansal gücü ve çıkarları temsil eden Avrupa Yayın Birliği olimpiyat oyunlarını Avrupa genelinde yayma haklarını satın almıştır. Medya haklarının ücretleri aynı zamanda Asyalı yayıncılar ve Kanada'da CBC, CTV gibi ulusal medya organizasyonları tarafından da ödenmiştir (Horne ve Manzenreiter, 2006: 2).

1984 oyunlarının yapılacağı Los Angeles kentinde yaşayan yerel halk, oyunların çevreye verebileceği zararı, finansal yükü ve günlük hayata verebileceği zararları düşünerek oyunların kendi kentlerinde yapılmasına karşı çıkmıştır. Vergi ödeyen halk oyunları finanse etmeyi reddetmiştir. Bu gelişmelerin sonucunda oyunlar tamamen özel sektör fonları ile karşılanmıştır. Büyük harcamalardan kaçınmak için daha çok mevcut yapılar kullanılmış ve kalacak yer sorunu ise mevcut üniversite yurtları ile karşılanmaya çalışılmıştır. Los Angeles 1984 olimpiyatlarına ev sahipliği yapmak için aday olan tek kent olması ve Uluslararası Olimpiyat Komitesi ile bir kontrat imzalaması, oyunların bu kentte düzenlenmesinin en önemli nedenleridir. Bu kontrat ile yerel organizasyon komitesi ve Amerika Birleşik Devletleri Olimpiyat Komitesi, kent değil, olimpiyatlara ev sahipliği yapmak için tüm finansal sorumluluğu üzerlerine almışlardır. Los Angeles

kenti oyunlar için ev sahibi olarak seçildikten sonraki süreçte, şehir komisyonu, olimpiyat biletlerine vergi koymak, otel işgal vergilerini arttırmak ve oyunlar için kentin genel fonlarını kullanmak üzere bir oylama gerçekleştirmiş ve kentin %74'ünün onayını almıştır (Andranovich, Burbank ve Heyink, 2001: 114).

Los Angeles oyunları, bir taraftan kentsel altyapının dönüşümü üzerinde çok küçük bir etki yaparken diğer taraftan büyük bir ticari gelir elde etmiştir. İlk "kapitalist olimpiyatlar" olarak adlandırılan bu oyunlarda, televizyon haklarının satışından gelen gelirler ve iş dünyasının sponsorlukları olimpiyat oyunlarına yeni bir boyut katmıştır (Horne ve Manzenreiter, 2006: 7). Los Angeles Olimpiyat Organizasyon Komitesi, maliyetleri en aza indirerek ve eş zamanlı olarak az sayıda fakat büyük şirketler ile sponsorluk anlaşmaları yaparak mümkün olduğunca çok gelir elde etmeyi amaçlamıştır. Olimpiyatlar sonunda Los Angeles Olimpiyat Komitesi'nin elinde 225 milyon dolar gelir fazlası kalmıştır (Andranovich, Burbank ve Heyink, 2001: 121, 125). Bu süreç politik olarak yerel komitenin, federal hükümet ile bir konsensus sağlamaya gerek kalmadan kendi kararlarını alabilme gücünü kazanmasını da beraberinde getirmiştir. Los Angeles Olimpiyatları'ndan sonraki süreçte oyunlar, kentsel değişim ve dönüşüm üzerinde yaptıkları etkiden çok ekonomik büyüklükleri ile ön plana çıkmaya başlamış ve sonraki olimpiyatlara ev sahipliği yapmak isteyen kent sayısı artış göstermiştir.

1.3. Olimpiyatlar Oyunlarının Toplumsal Boyutu

Olimpiyat oyunları ve benzeri büyük spor organizasyonları için yapılan yatırımların büyüklüğü birtakım sorunları da beraberinde getirmektedir. Bunlar içinde belki de en önemlisi bu tür organizasyonlardan hangi toplumsal grupların gerçekten fayda sağladığı, hangi toplumsal grupların dışarıda bırakıldığı noktası üzerine yoğunlaşmaktadır.

Oyunlar ile ilgili yapılan altyapı yatırımları için girişimciler sık sık hükümetlerden kamu yardımı almaktadırlar. Bu kamu yardımlarının olimpiyat oyunlarının hazırlığı sürecinde özel girişimlere aktarılması, aynı hükümetin sosyal refah harcamalarını kısmasını ve hatta kesmesini de beraberinde getirmektedir (Horne ve Manzenreiter, 2006: 9).

2008 yılında Pekin’de yapılan olimpiyatlar, yapılan harcamaların büyüklüğü-40 milyar dolar- ve yapıların görkemi ile akıllarda kalmıştır. Bu olimpiyatlar için yapılan eleştiriler, planlamanın hükümet ve özel sektörün eline geçmesi ile hızlı ekonomik gelişme ve buna eşlik eden toprak spekülasyonu, rüşvet, yolsuzluk ve eşitsiz gelişmenin beraberinde getirdiği sorunlara yönelik tepkileri yumuşatmak için Pekin oyunlarının bir araç olarak kullanıldığı noktasında yoğunlaşmaktadır. Pekin Olimpiyatları’nda açıkça görülen kamu harcamalarının uluslararası büyük şirketler için bir kaynak olarak kullanılmasıdır. Devlet yapı sektörü için yapılan projelerde uluslararası büyük firmaları kullanmış ve bu sektördeki harcamalar kamu kaynakları ile karşılanmıştır. Olimpiyat sonrası kullanım için bu yapıların özelleştirilmesi gereği ve yabancı ziyaretçiler ve yerli elitler için boş zamanlarını değerlendirebilecekleri merkezler olarak tasarlandığı belirtilmiştir. 2008 Pekin Olimpiyatları’nda büyük projelerden biri olan Ulusal Tiyatro’nun yapım maliyetinin, Çin hükümetinin yoksulluğu azaltmak için yaptığı yıllık harcamanın 10 katı büyüklüğünde olduğu şeklinde değerlendirmeler mevcuttur (Broudehoux, 2007: 383, 385. 387).

Olimpiyat kentleri ile ilgili yapılan araştırmaların bir çoğu, multi-milyar dolarlık mega projeleri destekleyenlerin, projeleri onaylatmak için hükümetleri ve kamuyu yanıltabileceklerini, belirtmiştir. Mega projelerin olumlu yanlarını abartma eğilimi fazlasıyla göze çarpmaktadır (Horne ve Manzenreiter, 2006: 10).

Oyunlara hazırlık sürecinde kentlerdeki yeni yapıların, güvenli, korunaklı ve normalleştirilmiş bir çevre yaratılarak yalıtılmış bir turist alanı kabarcığı oluşturulduğu şeklinde eleştiriler mevcuttur. Dünya çapında “rüya kent” imajı yaratabilmek için kent yoksullarından ve kentin bozulan yapısal alanlarından uzak, tarihi ve kültürü nostaljik bir şekilde sunan bir görüntü yaratılmaya çalışılmaktadır (Andranovich, Burbank ve Heyink, 2001: 114). Bu süreç de beraberinde mekânsal ayrışmanın daha keskin hale gelmesini getirmektedir ve kent içinde yoksul kesimler için dışlanma ve mekânsal soyutlanma artmaktadır.

Olimpiyatlara hazırlık sürecinde kenti yeniden yapılandırma süreci, kentli iş adamları, ticaret odaları ve kent siyasetçileri için kendi amaçları doğrultusunda olumlu beklentiler yaratırken, çoğu zaman

kentte yaşayan kentlilerin bu süreçten olumsuz etkilendikleri göze çarpmaktadır.

SONUÇ

1980 sonrası büyük kentlerde yaşanan sanayisizleşme süreci ile birlikte hizmet sektörü ve bu sektör içinde de turizm ve eğlence faaliyetleri ön plana çıkmıştır. Aynı dönemde yaşanan neo-liberal politikalar ile birlikte devlet-özel sektör ortaklıklarında ki artış Olimpiyat Oyunları'nda yansımaları bulmaktadır. 1960 sonrası dönem ile birlikte olimpiyat oyunlarının kentlerin yapısal yenilenmeleri için bir araç olarak kullanılması, 1980 sonrası dönem ile birlikte yerini yerel siyasetin girişimcilik faaliyetleri ile birlikte kamu harcamalarının özel sektör lehine kullanılması ve bu süreçte devletin faaliyetlerinin sınırlandırılması sonucunu getirmiştir.

Olimpiyatlar için yapılan yapılar, gerçekten o kentin daha sonra kullanımını için ne kadar uygundur ve bu yapıları yapmanın, hazırlık sürecinde ki harcamaların alternatif maliyeti nedir? Bu sorular göz ardı edilmektedir. Küresel kentler hiyerarşisinde üst sıralarda yer edinebilmek ve daha fazla yatırımı kendilerine çekmek isteyen kentler gösterişli yapıları ile bunu hayata geçirmeye çalışmakta, bu süreçte kentlilerin istekleri, ihtiyaçları ikinci plana atılmaktadır.

Olimpiyat oyunları ve benzeri büyük spor olaylarının ekonomik ve politik olarak kullanılması kapitalist modernleşmenin ve bu modernleşmenin yayılma sürecinin bir parçası olarak görülebilir. Özellikle 1984 Los Angeles Olimpiyatları, şirketleşen spor faaliyetlerinin, uluslararası sermayenin pazar yerini genişletme sürecini hızlandırma işlevi gördüğüne tanıklık etmektedir. Modern spor müsabakaları ve kapitalist toplumun mantığı çizgisinde gelişen büyük spor olayları ve küresel spor kültürü modern kapitalist toplumun merkezinde yer almaktadır.

KAYNAKÇA

Andranovich, G., Burbank J. M., Heyink H. C. (2001). "Olympic Cities: Lessons Learned Mega-Event Politics", *Journal of Urban Affairs*, 23(2): 113-131.

Andranovich, G., Burbank J. M., Heyink H. C. (2002). "Mega Events, Urban Development, And Public Policy", *The Review of Policy Research*, 19: 180-200.

Broudehoux, A.M. (2007). "Spectacular Beijing: The Conspicuous Construction Of An Olympic Metropolis", *Journal of Urban Affairs*, 29(4): 383-399.

72 Chalkey, B., Essex, S. (1999). "Urban Development Through Hosting International Events: a history of the Olympic Games", *Planning Perspectives*, 14: 369-394.

İİBF Dergi
36/2
Aralık
December
2017

Ersoy, M. (2001). "Sanayisizleşme Süreci ve Kentler", *Praksis*, 2: 32-52.

Essex, S., Chalkley, B. (2004). "Gaining World City Status Through Staging The Olympic Games", *Geodate*, Ağustos, 17(4): 7-11.

Harvey, D. (2010). *Postmodernliğin Durumu: Kültürel Değişimin Kökenleri*, çev. Sungur Savran, İstanbul: Metis.

Hiller, H. H. (2006). "Post-event Outcomes and The Post-modern Turn: The Olympic and Urban Transformation", *European Sport Management Quarterly*, 6(4): 317-332.

Horne, J., Manzenreiter, W. (2006). "An Introduction to The Sociology of Sports Mega Events", *The Editorial Board of the Sociological Review*, Published by Blackwell Publishing, 1-24.

Jones, P. R. (2006). "The Sociology of Architecture and The Politics of Building: The Discursive Construction of Ground Zero", *Sociology*, Vol. 40(3): 549-565.

Kasimati, E. (2003). "Economic Aspect and The Summer Olympics: A Review of Related Research", *International Journal Of Tourism Research*, 5: 433-444.

Liao, H., Pitts, H. (2006). "A Brief Historical Review of Olympic Urbanization", *The International Journal of the History of Sport*, 23(7): 1232-1252.

Olimpiyat Oyunlarının Ev Sahibi Kent Üzerindeki Etkileri

Munoz, F. (2006). "Olympic Urbanism and Olympic Villages: Planning Strategies in Olympic Host Cities, London 1908 to London 2012", The Editorial Board of the Sociological Review, 176-187.

Owen, K.A. (2002). "The Sydney 2000 Olympics And Urban Entrepreneurialism: Local Variations in Urban Governance", *Australian Geographical Studies*, 40(3): 323-336.

Raco, M. (2014). "Delivering Flagship Projects in an Era of Regulatory Capitalism: State-led Privatization and The London Olympics 2012", *International Journal of Urban and Regional Research*, 38(1): 176-197.

Shoval, N. (2002). "A New Phase In The Competition For The Olympic Gold: The London And New York Bids For The 2012 Games", *Journal Of Urban Affairs*, 24(5): 583-599.

Silk, M. (2011). "Towards a Sociological Analysis of London 2012", *Sociology*, 45(5): 733-748.

Şahin, Y. (2010). "Olimpiyat Kenti'nden "Olimpiyat Devleti'ne"", *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 12(18): 73-80.

www.olympic.org. Erişim tarihi 12.06.2016

73

İİBF Dergi
36/2
Aralık
December
2017